

Italiensk udtale for sangere

Hvis det skal give mening at synge på italiensk for et ikke-italiensk publikum, må man nødvendigvis gøre sig nogle overvejelser om, **hvorfor** man gør det. Svaret må være, **at sproget i sig selv er en integreret del af musikken.**

Man kan betragte det sprog, man synger på, som en form for registrering, der ændrer lydbilledet. For at få denne omregistrering til at lykkes så effektivt som muligt på længere sigt, er det nødvendigt, at man i en periode **giver arbejdet med at indarbejde nye sproglyde første prioritet.**

Det vil give en arbejdstidsbesparelse i det lange løb, og det vil give den rigtige lyd. Og det er først når man har gjort det arbejde, at man kan **udnytte fordelene ved at synge på italiensk.**

Konsonanter:

Enhver konsonant består af en "lukkefase" og en "åbnefase". Italienske konsonanter har større muskelenergi end de tilsvarende danske, og **energien ligger i åbnefasen**, hvor den på dansk ligger i lukkefasen. Sammenlign dansk: *Rom* (*m'et består her kun af lukkefase*) og italiensk: *Roma* (*m'et åbnes med energi*)

/k/ /p/ /t/:

/k/ skrives på italiensk både som c, ch og q

Dansk har mange aspirerede (=pustede) konsonanter.

Italiensk har ingen aspirerede konsonanter.

/k/, /p/ og /t/ er meget aspirerede på dansk.

Hvis man synger italiensk med danske lyde kommer det **aldrig** til at lyde rigtigt!!

Det første og vigtige skridt til en god udtale af italiensk, er derfor at lære den italienske udtale af /k/, /p/ og /t/.

Dansk:

Udtal følgende ordpar på **dansk**:

kasser gasser   **p**akke bakke   **t**ag dag

k artikuleres samme sted som g, men **k** er aspireret og g er uaspireret

p artikuleres samme sted som b, men **p** er aspireret og b er uaspireret

t artikuleres samme sted som d, men **t** er aspireret og d er uaspireret

Italiensk:

På italiensk artikuleres **k** og g også samme sted:

k er **ustemt** og **g** er **stemt**. **Ingen af lydene er aspirerede.**

p er **ustemt** og **b** er **stemt**. **Ingen af lydene er aspirerede.**

t er **ustemt** og **d** er **stemt**. **Ingen af lydene er aspirerede.**

Udtal følgende ordpar:

c ara	gara	p óllo	bóllo	t étto	détto
kære	konkurrence	kylling	stempel	tag	sagt

Når en konsonant er stemt svinger stemmebåndene med ligesom ved udtale af en vokal.

Når en konsonant er ustemt svinger stemmebåndene ikke med.

For at få den bedst mulige udtale er det altså en stor hjælp at finde svarene på følgende 3 spørgsmål:

- 1) hvordan artikuleres lydene på **egent sprog**?
- 2) hvordan artikuleres lydene på **italiensk**?
- 3) hvornår består forskellen?

k-lyd:

- ✓ åben mund, tungen ligger roligt
- ✓ artikuler som et klik med tungen
- ✓ intet "hul" mellem k-lyd og efterfølgende lyd
- ✓ tænk lyden som et "punkt)
- ✓ energi

Artikulationen begynder fra åben position, det vil sige tungen bliver liggende roligt, **k-lyden** skal fornemmes som et roligt, præcist og energisk klik med tungen mod ganen, således at konsonanten fungerer som afsæt for den efterfølgende vokal.

Der er intet pres af tungen mod ganen som på dansk.

Det er dette pres, der giver den aspirerede lyd, der er nødvendig på dansk, men som er absolut forbudt på italiensk.

Den italienske **k-lyd** kan tænkes som et punkt: præcist og energisk, men **uden forudgående opspænding.**

Fonetik:

/k/ beskrives fonetisk som en **uaspireret, ustemt dorso-velær klusil** (dorso = tungeryg, velum = bløde gane, klusil = lukkelyd).

Bagtungen danner lukke mod den bløde gane.

Accenterne angiver åben ` eller lukket ´ udtale af vokalen.
 Accenterne her er en hjælp til udtale. På italiensk bruges de normalt kun på sidste stavelse i et ord.
Understregning angiver tryk i de tilfælde, hvor trykket ikke ligger på næstsidste stavelse.

ascólta

hør!

malcauto

uforsigtig

anche

også

fiasco

fiasko

ancóra

igen, stadig

scarpa

sko

codésto

denne

capélli

hår

Cherubino

cugino

fætter

coraggio

mod

chimèra

fantasifoster

canto

sang

caro

kær

chiave

nøgle

còsa

ting, hvad

còre

hjerter

chi

hvem

cura

omsorg

chéto

tavs

ché

hvad, at, som

scrive

han skriver

crine

hårpragt

crudèle

grusom

barca

båd

cróce

kors

cérca

han søger

Øv dig med overbevisning:

stik næsen i sky: overlegen mine!

karakteristisk gestik:
håndens fingerspidser samlede,
vip håndledet!

opfat konsonanten som en
"kontakt", der "tænder"

- 1) mi piaccíon **qu**elle **cò**se, **ché** han si dólce malia..... (Mimi, La Boheme)
- 2) V´han fra **qu**este **contadine**, **camerière**, **cittadine**, v´han **contésse**, **baronésse**..... (Leporello, Don G.)
- 3) **có**me **un còlpo** di **cannóne** (Basilio, Il Barbiere)
- 4) **chi** le **confida** **malcauto** il **còre** (Il Duca, Rigoletto)
- 5) **n**on son **cattivo** **cò**mico (Don Alfonso, Così)

p-lyd:

- ✓ adskilte læber
- ✓ læberne lukkes og åbnes i én bevægelse
- ✓ intet "hul" mellem p-lyd og efterfølgende lyd
- ✓ lukket ligger på midterranden af læberne
- ✓ energi

Forestil dig, at luftstrømmen går indad (implosion) ved artikulationen.

The diagram illustrates the concept of implosion during the articulation of the p-lyd. It features a grey, cloud-like shape representing the air stream. Above this shape, three horizontal ovals of varying sizes are arranged in a vertical line, representing the air stream's path as it moves inward towards the point of articulation.

Undgå det luftpres, der er på læberne ved det danske, aspirerede p. Begynd fra åben position og koncentrer opmærksomheden om den del af artikulationen, hvor **læberne går fra hinanden.**

Brug den midterste rand af læberne, ikke yderkanten som på dansk.

Læg samme energi og præcision i artikulationen som i et fingerknips

Fonetik: /p/ beskrives fonetisk som en **bilabial, ustemt, uaspireret klusil** (bilabial = med begge læber). Læberne danner lukke mod hinanden.

Accenterne angiver åben ` eller lukket ´ udtale af vokalen.
 Accenterne er en hjælp til udtalen. På italiensk bruges de normalt kun på sidste stavelse i et ord.
Understregning angiver tryk i de tilfælde, hvor trykket ikke ligger på næstsidste stavelse.

stupido

dum

possente

mægtig

pentiménto

anger

pòvero

fattig/ stakkels

pira

bål

aspétta

vent

sprezzo

foragt

òspite

gæst/ vært

efter

paése

land/ landsby

Pinòcchio

pòco

lidt

pure

dog

speranza

håb

aspro

streng/ hård

dópo

pensava

han tænkte

piegare

bøje

pane

brød

pèrfido

svigefuld/ led

pròva

prøve/ bevis

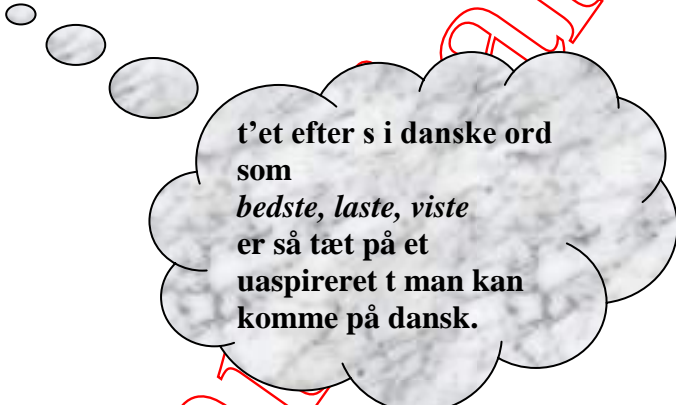
prèce

bøn

- 1) a) Dèlle vècchie fa conquista **pél** piacer di **pòrle** in lista. (Leporello, Don.G.)
 b) sua **passión** **predominante**.....
 c) **purché** **pòrti** la gonnèlla vói sapéte quel ché fa.
- 2) **Perché, perché,** signòr, **perché** mé né **rimuneri** **còsì** (Tosca, Tosca)
- 3) **Pian, pian!** lé andrò **piú** **prèssò** (Cherubino, Le nozze di F.)
- 4) **Plèbe! Patrizi! Pòpolo!** (Simon B , Simon Boccanegra)
- 5) **Ché bèl** piacére **pér** un barbière (Figaro, Il Barbiere)

t-lyd:

- ✓ tungespids mod fortænder
- ✓ "tr" mod alveolarrand
- ✓ intet langt pres
- ✓ energi i slip

t'et efter s i danske ord
som
bedste, laste, viste
er så tæt på et
uaspireret t man kan
komme på dansk.

Det italienske t artikuleres med tungespidsen mod den øverste rand af fortænderne.

OBS.: Når t efterfølges af r artikuleres tr mod alveolarranden.

Undgå det forudgående pres, der ligger bag artikulationen af t på dansk.

Læg energien i den bevægelse, hvor tungen slipper sit lukke.

Fonetik: /t/ beskrives fonetisk som en **apiko-dental ustemt uaspireret klusil** (apiko = tungespids, dental= tænder)
Tungespidsen (eller snarere den forreste tungerand) danner lukke med tænderne.

Accenterne angiver åben ` eller lukket ´ udtale af vokalen
 Accenterne er en hjælp til udtalen. På italiensk bruges de normalt kun på sidste stavelse i et ord.

Understregning angiver tryk i de tilfælde, hvor trykket ikke ligger på næstsidste stavelse.

vista
udsigt

vita
liv

liste lite
lister strid

sisto
6.

sito
sted

stiro tiro
strygning jeg trækker

stòrto tòrto
skæv uret

fate
I gør

mòto
bevægelse

nòto
kendt

salto
spring

Toscana

Tomasso

tuberòse
nathyacint

talènto
talent

to:

Tónio

tócca
han rører

totalè
total

tu:

tutóre
værge

Turiddu

turpe
skamløs

ta:

tale
sådan

tanto
så meget

tacito
tavs

te:

tenére
holde

tènero
øm

tempèsta
storm

ti:

tímido
blyg/ genert

tirare
trække

títolo
titel

atróce
grusom

ritróvo
jeg genfinder

matrimònio
ægteskab

finèstra
vindue

stride
skriger

strada
gade

trióno
triumf

tragedia
tragedie

tranquillo
rolig

- 1) una terribil tósse (Rodolfo, La Bohème)
- 2) Donne mie, la fate a tanti, a tanti, a tanti, a tanti, a tanti (Guglielmo, Così fan tutte)
- 3) T'amo, t'amo, ripètilo sì caro accènto (Il Duca, Rigoletto)
- 4) Tra vói, tra vói saprò dividere il tèmpo mio giocónða (Violetta, La Traviata)

r:

italiensk **r** udtales **enten** som: ”rulle-r” **eller** som ”enkelt r”:

”rulle-r” : dobbelt r eller r i forbindelse med konsonant

”enkelt-r” : ét r mellem to vokaler

▪▪ ”rulle-r”: /r/

bravo (god)	Brindisi	brève (kort)	bruno (brun)	brontolone (vrissen)
trèmo (jeg ryster)	verrà (jeg vil komme)	morrà (jeg skal dø)	grazia (tak, nåde)	mòrte (død)

Bravo! ché bèlla vóce!.....(Susanna, Le nozze)

Avanti a lui tremava tutta Ròma! (Tosca, Tosca)

Morrò, ma prima in grazia..... (Amelia, Un ballo)

▪▪ ”enkelt-r”: /r/

caro (kær, dyr)	cura (omsorg, kur)	còre (hjerte)	misero (ulykkelig)	speranza (håb)
amòre (kærlighed)	amare (elske)	amaro (bitter)	Figaro	morire (dø)

Caro nóme ché il mio còr.... (Gilda, Rigoletto)

Il còre vi dono... (Guglielmo, Così)

poiché x ha prèso stanza la dólce speranza! (Rodolfo, Bohème)

Fonetik: /r/ beskrives fonetisk som en **apiko-alveolær stemt vibrant** (apiko=tungespids/ tungerand, alveolær: alveolarranden er kanten hvor ganen buer opad). Ganesejlet er hævet, for at lukke luftpassagen til næsen. Tungeranden danner en række lukker mod alveolarranden (rr) eller et enkelt lukke (r).

S:

s udtales i nogle tilfælde stemt, i andre tilfælde ustemt

stemt s : /s/ /z/

- enkelt s mellem to vokaler:

ròsa amoróso viso bisógna
rose kærligheds- ansigt det er nødvendigt at...

- s foran stemt konsonant (b, d, g, l, m, n, r, v):

på italiensk : bi di gi elle emme enne erre vu

smanie sgèlo sguardo sdégno svanire fantasma bisbiglio snèllo
spænding, tøvejr blik foragt, forsvinde spøgelse hvisken adræt
ophidselse vrede

ustemt s: /s/

alle andre tilfælde:

sólo stéssó spiegare scuòla assassino amassi ascólta
ene selv, forklare skole morder jeg/du elskede hør;
samme (imp.cong.) han/hun hører

OBS: sci/ sce udtales $\int$ (se p. 13)

Fonetik: /s/ beskrives fonetisk som en **apiko-dental frikativ, stemt eller ustemt.** (apiko= tungspids, dental =tænder, frikativ= der skaber friktion) Tungens sider berører kindtænderne. Tungespidsen lukker næsten mod tænderne, så der opstår friktion, når luften presses igennem den smalle sprække.

Dobbeltkonsonater

Det er meget karakteristisk for italiensk, at dobbeltkonsonanter (dvs. to ens konsonanter) udtales anderledes end én konsonant.

Den dobbelte konsonant varer længere end den enkelte.

Man skal tydeligt kunne høre forskel på **nona** (9.) og **nonna** (bedstemor).

Det svarer til forskellen mellem det korte n i dansk **bonde** og det lange n i **bundne**.

Dog er det italienske n mere energisk end det danske, i det øjeblik det slippes.

Et dobbelt eller langt /n/ er altså ikke en fuldkommen fremmed lyd for en dansktalende person.

Et dobbelt eller langt /k/, /p/ eller /t/ forekommer ikke på dansk, men princippet er det samme.

“Tag f.eks. **ruppe** (han ødelagde): efter den første vokal lukker du læberne, men så åbner du dem **ikke** straks igen, som du ville gøre for at udtale **rupe** (klippefremspring), nej, du venter derimod lidt ; du har altså således den første halvdel af et **p**, så en pause, og derefter den anden halvdel af **p’et**.”

“Prendi per es. **ruppe**: dopo la prima vocale, tu chiudi le labbra, ma poi non le riapri subito come faresti per pronunciare **rupe**, bensì aspetti un poco; hai cioè la prima metà di una p, poi una pausa, poi la seconda metà della p.” (Migliorini: Pronunzia fiorentina o pronunzia romana)

m'ama	hun/han elsker mig	mamma	mor
vano	forfængelig/unyttig	vanno	de går
pena (é)	lidelse/straf	penna	fjer/pen
sono (ó)	jeg/de er	sonno	søvn
caro	kær/dyr	carro	vogn
bela (è)	den bræger	bella	smuk
moto (ò)	bevægelse	motto	motto
vendete (é)	I sælger	vendette	hævngerninger
fato	skæbne	fatto	gjort
eco (è)	ekko	ecco	se der/ der er/ værsgo etc.
rupe	klippefremspring	ruppe	han/hun ødelagde

Il raddoppiamento

“Il raddoppiamento”, dvs. fordobling, er et karakteristisk træk ved det talte italienske sprog. Begrebet dækker over det fænomen, at visse ord udløser udtalemæssig fordobling af begyndelseskonsonten i det følgende ord (hvis begge ord tilhører samme rytmiske gruppe). Hvordan dette kommer til udtryk i det talte sprog er i høj grad regionalt bestemt.

Følgende ord udløser *raddoppiamento*:

- alle ord med skrevet accent på sidste stavelse, f.eks.: **perché, sarò, farò, pietà, così** etc.
- følgende tostavelsesord: **come, contra, dove, infra, intra, ove, qualche, sopra, sopra**
- følgende enstavelsesord:
a, ah, che, chi, da, dà, deh, di, do, e, è, fa, fé, fo, fra, fu, già, giù, ha, ho, là, lì, ma, me, né, no, o, oh, più, può, qua, qui, re, sa, se, sé, sì, so, sta, sto, su, te, tra, tre, tu, va, vo
(læg mærke til accenterne: **di** udløser *raddoppiamento*, men ikke **di**)
- **Dio, Dei og Maria** (i betydningen Jomfru Maria) fordobles **altid** efter vokal
- **gli, sci, sce** og **z** som begyndelsesbogstaver fordobles **altid**, hvis det foregående ord ender på vokal
- ord, der **begynder med "s"-konsonant"** (undtagen **sci** og **sce**) fordobles **aldrig**

Man kan ikke stille meget præcise regler op for brugen af *raddoppiamento* i sang, da det i nogen grad er en temperamentssag og i nogen grad en smagssag. Det vil altid være en musikalsk/udtryksmæssig/sproglig afvejning. Generelt kan man dog sige, at det ikke er hensigtsmæssigt med en lang række *raddoppiamenti* i rad og række i samme frase.

Det klassiske eksempel her er fra Musettas arie fra "La Bohème": **E tu che sai...**
e, tu og che er alle tre ord der udløser fordobling af efterfølgende konsonant. Et godt forslag er at fordoble **t** og **s**: /ettukes'sai/

C:

ca
co
cu

/k/

caro, core, scuro
kær hjerte mørk

ce
ci

/tʃ/ ~tj

celèste, ciao
himmelsk hej

che
chi

/k/

anche, chilo
også kilo

sci
sce
udtales altid
dobbelt inde i
ord

/ʃ/ ~sj

finisci, scèna
du slutter scene

g:

ga
go
gu

/g/

gusto, garantia, godére

smag garanti nyde

ge
gi

/dʒ/ ~ dj

gelato, adagio

iskage rolig

ghe
ghi

/g/

ghiaccio, larghétto

is en tempobetegnelse

gli
udtales
altid
dobbelt inde
i ord

/ʎ/ ~ lj*

giglio, aglio

lilje hvidløg

*artikuleres med tungeryg, **ikke** tungespids

gn
udtales altid
dobbelt inde
i ord

/ɲ/ ~ nj

agnèllo, ogni

lam hver

Vokaler:

Italiensk har 5 skrevne vokaler: a, e, i, o, u. e og o udtales enten åbent eller lukket

a: udtales altid åbent som i dansk *arm*:

/a/	mano hånd	ama han/hun elsker	vado jeg går	malato syg
-----	--------------	-----------------------	-----------------	---------------

i: udtales som i dansk *is*, (aldrig som i dansk *inde*):

/i/	idea idé	lista liste	vicino nabo / tæt på	invano forgæves
-----	-------------	----------------	-------------------------	--------------------

u: udtales som i dansk *ude*:

/u/	luce lys	uno en	<u>musica</u> musik	dubbio tvivl
-----	-------------	-----------	------------------------	-----------------

udtales i forbindelserne ua, ue, ui, uo som /w/ (ikke stavelsesbærende):

/w/	guarda se!	questo denne	qui her	buono god
-----	---------------	-----------------	------------	--------------

e, åbent:

udtales (omtrent) som dansk *efter*:

/ɛ/ /è/

bello
smuk

ecco
her, se, altså

serio
alvorlig

terra
jord

e, lukket:

udtales (omtrent) som dansk *bede*

/e/ /é/

sera
aften

re
konge

vedere
se

bere
drikke

o, åbent:

udtales (omtrent) som dansk *så* (konjunktionen, ikke datid af "se"):

/ɔ/ /ò/

notte
nat

prova
prøve

cosa
ting / hvad

nuovo
ny

o, lukket:

udtales (omtrent) som dansk *mole*:

/o/ /ó/

dolce
sød

dove
hvor

amore
kærlighed

onore
ære

e og o: åbent eller lukket?

Som hovedregel gælder:

- alle ubetonede stavelser på e eller o er lukkede
- e eller o på betonet stavelse udtales lukket i nogle ord og åbent i andre (en ordbog vil altid angive dette)

Fonetikere har i mange år diskuteret, hvorvidt distinktionen åben-lukket vokal har nogen værdi. I talt italiensk er udtalen af e/o regionalt (for ikke at sige individuelt) bestemt. Det er som regel ikke meningsforstyrrende at udtale e/o lukket, hvor det burde være åbent eller det omvendte, men i nogle få tilfælde skifter ordet betydning f.eks.:

vénti = 20
lukket e

vènti = vinde flertal af *en vind*
åbent e

tórta = kage
lukket o

tòrta = snoning
åbent o

I tidens løb er der også forsøgt opstillet andre regler end den ovenfor angivne for udtalen af ubetonet e/o i sang (for gennemgang af disse se **Journal of Singing, marts/april 2003**: Andrew Adams: *Unstressed E's and O's in Italian Lyric Diction: A Comparison of Diction Texts*).

I denne fremstilling anbefales det at holde sig til ovenfor angivne regler med de vokalmønstre udenfor stemmens mellemlige, der måtte fremme tonekvaliteten hos den enkelte sanger.

En liste over meget ofte forekommende ord samt et par enkelte retningslinier, der dog langt fra er udtømmende:

lukket e:
infinitivendelse: **-ere**
2.pers.plur.: **-ete**
adverbier på: **-mente**

åbent e:
diftongen: **-ie-**
gerundio på: **-endo**

lukket o:
endelsen: **-ore** (ikke *core*)
endelsen: **-zione**

åbent o:
tryk på sidste stavelse: **-ò**
diftongen: **-uo-** (m. få undtagelser)

almeno
e
egli
credo
perché
questo/ quello
sembra
sera
stesso
vero
vedo

adesso
bello
ecco
ero/eri/era
essere
gente
meglio/ peggio
prendo/prendi/prende
sempre
spero/speri/spera
vengo/vieni/ viene

allora
come
dopo
dove
forse
giorno
molto
noi/voi/loro
ogni
ora
sopra/sotto

core/ cuore
cosa
donna
morte
nostro/ vostro
oggi
poco/ po'
poi
posso/puoi/può
troppo
voglio/ vuoi/vuole